

Ugotavljanje prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje 2022

Poročilo

CKFF
CENTER ZA KARTOGRAFIJO
FAVNE IN FLORE

Miklavž na Dravskem polju
oktober 2022

Ugotavljanje prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje 2022

Poročilo

Naročnik: Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje
Podpeška cesta 380
SI-1357 Notranje Gorice

Izvajalec: Center za kartografijo favne in flore
Antoličičeva 1
SI-2204 Miklavž na Dravskem polju

Vodja projekta: Marijan Govedič, univ. dipl. biol.

Datum:
14. 10. 2022

Center za kartografijo favne in flore

Direktor
Marijan Govedič

SEZNAM DELOVNE SKUPINE

Center za kartografijo favne in flore
Antoličičeva 1, SI-2204 Miklavž na Dravskem polju

Marijan Govedič, univ. dipl. biol. – vodja projekta, terensko delo, poročilo

Ali Šalamun, univ. dipl. biol. – kartografija

Kaja Vukotić, dipl. varstv. biol. – terensko delo

Priporočen način citiranja:

Govedič, M., 2022. *Ugotavljanje prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje 2022*. Poročilo. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 11 str., pril. [Naročnik: Krajinski park Ljubljansko barje, Notranje Gorice.]

Sestavni del poročila so digitalni podatki (xls format).

KAZALO

KAZALO SLIK	3
1. UVOD	4
2. METODE DE LA	5
3. REZULTATI IN DISKUSIJA	7
4. PREDLOG NADALJNIH UKREPOV	9
5. VIRI IN LITERATURA	10

KAZALO SLIK

Slika 1: Mesta ugotavljanja prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje v letu 2022 z metodo lova v vrše.....	6
Slika 2: Najdbe potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje v letu 2022 z metodo lova v vrše.....	7
Slika 3: Jelševac (<i>Astacus astacus</i>) iz Podpeškega jezera. (foto: Marijan Govedič)	8
Slika 4: Koščak (<i>Austropotamobius torrentium</i>) iz kanala Farjevec 2 pod izlivom potoka Ložica. (foto: Kaja Vukotić)	8

1. UVOD

Za omejevanje širjenja tujerodnih vrst in omejevanje škode je ključno zgodnje odkrivanje populacijskih zametkov in hitro ukrepanje z eradikacijo (Lockwood in sod. 2007). Načini omejevanja tujerodnih populacij v kasnejših invazivnih stopnjah so sicer možni, a dokaj dragi in predvsem ne omogočajo popolnega iztrebljenja, pač pa le zmanjševanje populacije, kar predstavlja nenehno aktivnost in s tem večji stalni finančni vložek (Aquiloni in sod. 2009).

Čeprav je Slovenija v primerjavi z zahodno evropskimi državami s tujerodnimi vrstami potočnih rakov še dokaj nenaseljena država (Kouba in sod. 2014), pa je bilo v naravi ugotovljenih že pet vrst tujerodnih potočnih rakov: signalni rak (*Pacifastacus leniusculus*), rdečeskarjavec (*Cherax quadricarinatus*), trnavec (*Faxonius limosus*), močvirski škarjar (*Procambarus clarkii*) in ozkoškarjavec (*Pontastacus leptodactylus*) (Govedič in sod. 2015, Govedič & Miličič 2019, Govedič 2019).

Na Ljubljanskem barju nobena od tujerodnih vrst potočnih rakov še ni bila potrjena, vendar obstaja zaradi bližine Ljubljane in pomembne tranzitne poti, ki poteka po severnem robu Krajinskega parka Ljubljansko barje, povečana grožnja njihovega vnosa. Na območju Ljubljanskega barja sta bili do sedaj sicer najdeni dve domorodni vrsti – koščak (*Austropotamobius torrentium*) in jelšavec (*Astacus astacus*).

Namen naloge je bil ugotoviti morebitno prisotnost tujerodnih vrst potočnih rakov v vnaprej izbranih potokih na Ljubljanskem barju z uporabo metode lova z vršami.

2. METODE DELA

Območja raziskave razširjenosti so bila določena v projektni nalogi. Vzorčenje je bilo predvideno v naslednjih vodah: Črni potok vzhodno od Bistre, Podpeško jezero s pritokom, Kanal Zaiška in Zidarjev graben, Kanal Zaiška in odsek kanala Farjevec, Dremavščica in krajši odsek Škofeljščice pri Škofljici ter Radne pri Brezovici.

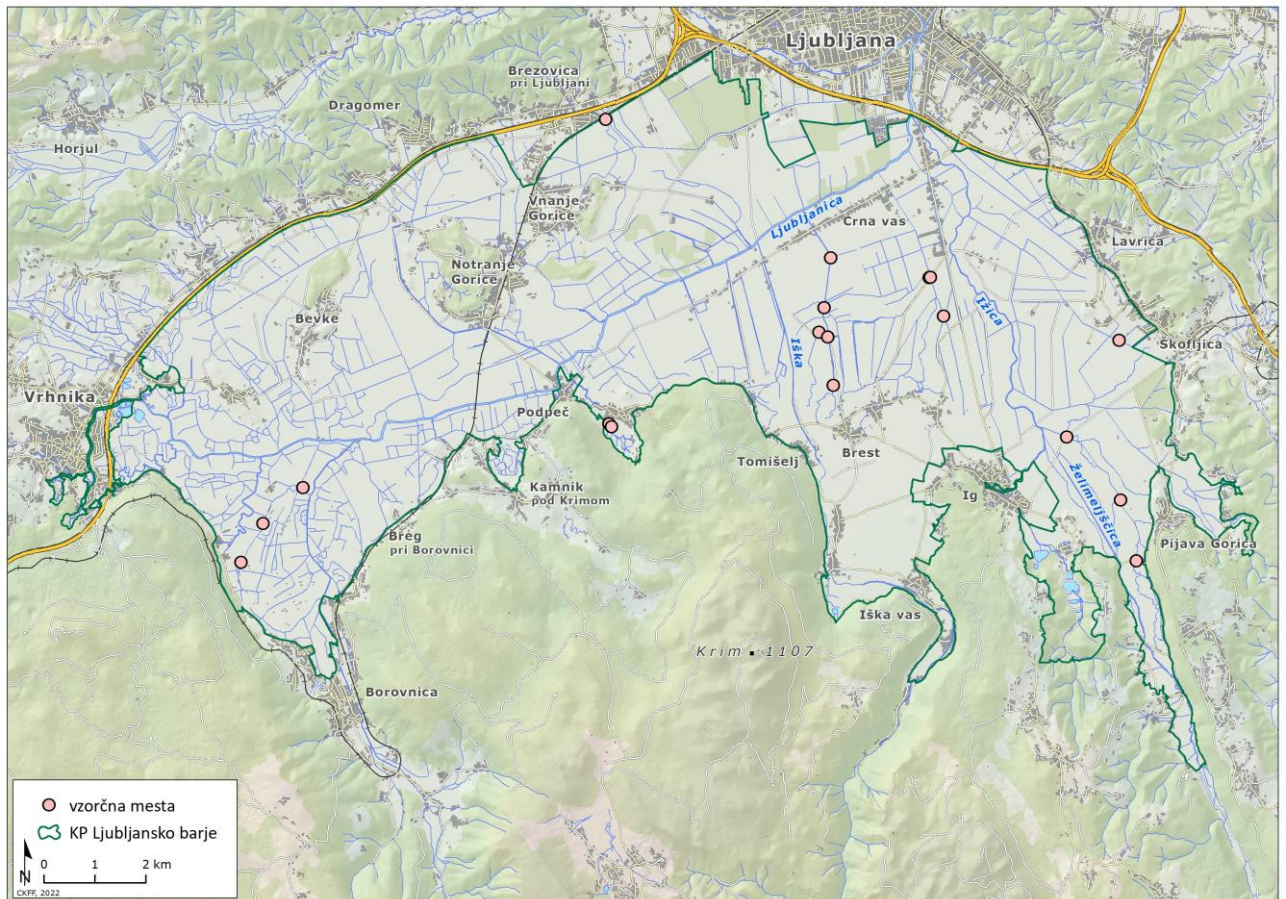
Točna mesta za postavitve vrš smo izbrali glede na dostopnost posameznih lokacij, obrežno zarast, lokalno hidromorfologijo struge (tip brežine, dna...) ter glede na obstoječe podatke o prisotnosti domorodnih potočnih rakov (Slika 1).

Metoda vzorčenja z vršami je povzeta po Govedič in sod. (2015) in zahteva najmanj dva obiska vsake lokacije. Na vsa mesta postavimo vrše istega tipa, na posamezni lokaciji pa so vse vrše postavljene samo eno noč. Na vsako lokacijo postavimo 6 vrš, predvsem zato, da bi jih v primeru izločitve (zaradi uničenja ali poškodovanja) iz statistične obdelave, še vedno ostalo vsaj 5. Vrše v potoku vedno razporedimo približno enakomerno, na vsakih 10 do 20 m, tako da je v idealnih razmerah odsek s šestimi vršami dolg približno 100 m. V manjših potokih so razdalje med vršami navadno večje, saj so dovolj globoki tolmuni lahko med seboj oddaljeni več kot 20 m, skupna lovna razdalja pa je tako tudi 200 m. V primeru, da se globlji odsek potoka razteza več kot 20 m, se v njega namesti le ena vrša, naslednjo vršo pa se namesti v naslednji globlji del potoka, ki ga od tega odseka loči plitvina. V takšnih daljših odsekih vrše vedno namestimo v zgornjo (gorvodno) tretjino globljih odsekov, saj domnevamo, da večina rakov pride do vrše proti toku, ki odplavlja vonj vabe. Za vabo uporabljamo sveža goveja ali svinjska jetra.

Vrše smo nastavljali ob pozno jesenskih nizkih vodostajih, ko je verjetnost ujetja največja. Vedno smo vzorčili vsaj nekaj dni po deževju ob normalnem vodostaju, ko lahko v čisti prosojni vodi raka tudi enostavno opazimo in ujamemo. Na Ljubljanskem barju je pozno jesensko vzorčenje nujno tudi z vidika močvirske sklednice, ki bi se lahko poleti v vršah, ki so namenjene lovu potočnih rakov utopile. Močvirske sklednice se namreč lovi v enak tip vrš in na enako vabo kot potočne rake, le nastavlja se jih nekoliko drugače. Zaradi že omenjene možnosti utopitve, se vrše za lov močvirskih sklednic nastavlja tako, da niso v celoti potopljene, medtem ko za potočne rake iščemo mesta z globljo vodo, da so vrše, če je le možno, v celoti potopljene. Vzorčenje smo zaradi obilnih padavin in poplav v mesecu septembru lahko izvedli šele v oktobru.

Vse domorodne rake (jelševce, koščake) smo izmerili in jim določili spol. Na mestu najdbe smo jih nato žive vrnili nazaj v vodo. Popisali in prešteli smo tudi druge živali, ki so se ujele v vrše. Vsi ti podatki so predani naročniku v digitalni obliki. V poročilu izpostavljamo le najbolj zanimive najdbe.

Terenske raziskave so potekale na podlagi dovoljenja za ujetje, vznemirjanje in odvzem vseh vrst potočnih rakov (Crustacea: Astacidae) Centru za kartografijo favne in flore pod šifro 35601-56/2016-2.

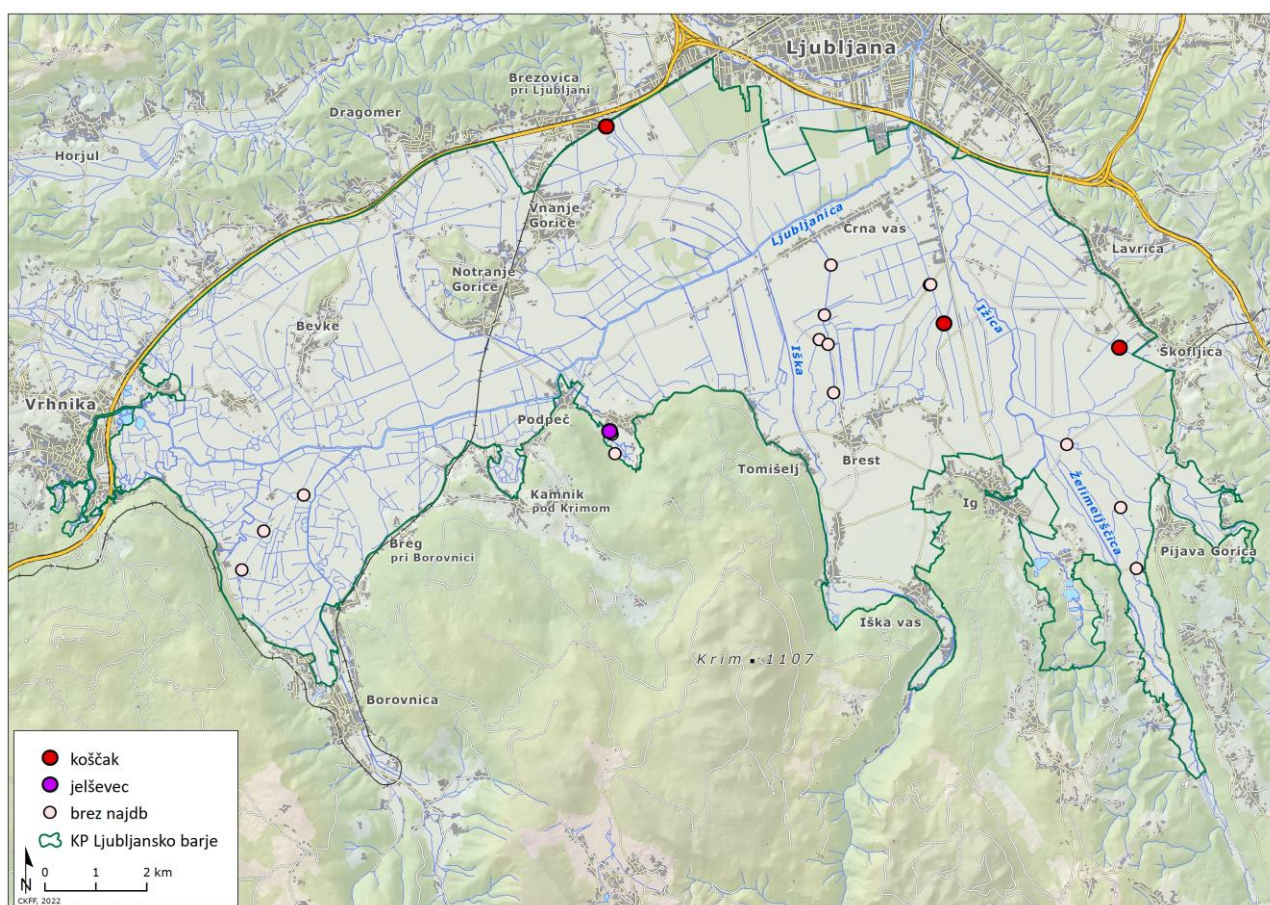
Slika 1: Mesta ugotavljanja prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje v letu 2022 z metodo lova v vrše.

3. REZULTATI IN DISKUSIJA

V vrše na izbranih lokacijah na Ljubljanskem barju v letu 2022 nismo ujeli tujerodnih vrst potočnih rakov.

Od drugih vrst potočnih rakov smo v Podpeškem jezeru potrdili domorodnega jelševca (*Astacus astacus*) (Slika 2).

V potoku Radna in Škofeljščica smo ulovili koščaka (*Austropotamobius torrentium*). Tam so bili koščaki že znani. En osebek koščaka pa smo tudi ulovili v kanalu Farjevec 2 pod izlivom potoka Ložica. Nizvodno v Farjevcu rakov ni bilo. Glede na lokacijo najdbe sklepamo, da koščaki verjetno poseljujejo potok Ložica gorvodno vse do izvirov (barjanskih oken) pri zaselku Gmajnarji. Glede na obstoječe podatke in je populacija koščaka v tem 1,7 km dolgem odseku potoka izolirana. Najdba pa dokazuje, da se morda domorodni potočni raki na Ljubljanskem barju skrivajo še v kakšnem potoku.

Slika 2: Najdbe potočnih rakov na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje v letu 2022 z metodo lova v vrše.

Slika 3: Jelševac (*Astacus astacus*) iz Podpeškega jezera. (foto: Marijan Govedič)

Slika 4: Koščak (*Austropotamobius torrentium*) iz kanala Farjevec 2 pod izlivom potoka Ložica. (foto: Kaja Vukotić)

4. PREDLOG NADALJNIH UKREPOV

Na Ljubljanskem barju zaenkrat še ni bila najdena nobena invazivna vrsta potočnega raka. Vendar pa zaradi bližine prestolnice obstaja velika verjetnost izpusta kakšne od vrst. Predlagamo, da se nadaljujejo raziskave drugih večjih jarkov, saj še vedno obstaja lokalna možnost prisotnosti tujerodnih vrst potočnih rakov. V letu 2021 v potoku Iščica pod izlivom potoka Draščica potočni raki niso bili ulovljeni. Glede na informacije domačinov pa bi naj bili prisotni, zato predlagamo ponovitev vzorčenja. Z vidika varstva domorodnih vrst potočnih rakov pred vdorom tujerodnih vrst je smiselno spremljanje populacije koščaka na vseh znanih najdiščih na Ljubljanskem barju.

5. VIRI IN LITERATURA

- Aquiloni, L., A. Becciolini, R. Berti, S. Porciani, C. Trunfio & F. Gherardi, 2009. Managing invasive crayfish: use of X-ray sterilisation of males. *Freshwater Biology* 54 (7):1510–1519.
- CKFF, 2019. Podatkovna zbirka Centra za kartografijo favne in flore (stanje z dne 1. 11. 2019)
- Govedič, M., 2019. Ugotavljanje prisotnosti raka močvirskega škarjarja (*Procambarus clarkii*) na podlagi okoljske DNA na izbranih lokacijah v letu 2018. Poročilo. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 11 str. [Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.]
- Govedič, M., A. Vrezec, M. Jaklič, A. Lešnik, V. Grobelnik, A. Šalamun, Š. Amrožič & A. Kapla, 2015. Vzpostavitev in izvajanje monitoringa koščaka (*Austropotamobius torrentium*) in koščenca (*Austropotamobius pallipes*) v letih 2014 in 2015. Končno poročilo. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 56 str. [Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.]
- Govedič, M. & I. Miličič, 2018. Ujemite naravo!: zbranih 10.000 fotografij. *Ribič*, Ljubljana 77(1–2): 6–9.
- Kouba, A., A. Petrusek & P. Kozak, 2014. Continental-wide distribution of crayfish species in Europe: update and maps. *Knowledge and Management of Aquatic Ecosystems*, 413, 5.
- Lockwood, J. L., M. F. Hoopes & M. P. Marchetti, 2007. *Invasion Ecology*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Souty-Grosset, C., D. M. Holdich, P. Y. Noël et al. (ured.), 2006. *Atlas of crayfish in Europe*. Muséum national d'Historie naturelle, Paris, France.